

Villányi László legújabb kötete rendkívül precízen összeállított versgyűjtemény, melynek inkább egyik témája, semmint a megjelentetésének oka a szerző hatvanadik életévének betöltése. Az *egyszer csak* tehát a legkevésbé sem hat úgy, mintha a cím a kötet elkészítésének módjára utalna: az sokkal inkább a költőnek a saját életkorára való reflektálása.

Szarvas Melinda 39

„üldözőnek maradt az idő”

Villányi László: *egyszer csak*

A gyűjtemény négy, címmel nem, csak számmal ellátott ciklust tartalmaz, melyek mindegyike

tizenegy költeményből épül föl. Magát a kötetet pedig mottókén Vang Szegta figyelmeztetése kezdi Bernáth István fordításában: „Öleld át sorsod, panasztalanul!” Az ebben a felszólításban is rejlő visszatekintésre és létösszegzésre lehetőséget kínáló pozíció jellemzi a versek megszólalóját, a panasztalanságot viszont a helyenként felbukkanó bizonytalanság, keserűbb nosztalgia meg-meghiúsítja. Noha az *egyszer csak* lírai hangja az egész kötetet tekintve egységesnek tekinthető, Villányi nagyon finom érzékkel erősíti vagy épp csökkenti a személyesség mértékét ciklusról ciklusra.

Az első versblokk háromsoros versek sorozata, melyek Villányi költészetére jellemző megoldással élve apró mozzanatok, természeti képeket mutatnak meg. A kötet nyitó verse, a *Nap* című a mottó tartalmi megisméltésének is tekinthető: „Ahogyan visszanez a nap, / úgy nézz vissza majd te is, / ragyogjon életed!” Az erre mutató nyitás ellenére sem lehet azt mondani, hogy az *egyszer csak* didaktikus, hatvan évnyi élettapasztalattal megírt szentenciózus bölcséleti kötet lenne. Több benne a kérdés, a lezáratlanság, az eldönt(het)etlenség. A ciklus több darabjában is megjelenik a *félhalál* állapota, az élet és halál szétválaszthatóságának kérdése, amely majd a második ciklusnak, azon belül is expliciten az első két versének lesz főbb témája. Az első ciklus verseit látszólag csak a tematikai egyezés köti össze, ám a szerző ennél szorosabb kapcsolatokat is kirajzol. A kötet hangulatát tekintve is beszédes, hogy a *Bánat* című háromsoros versnek („Ha nem kap választ, / bármennyire cifrázza is, / mibe fojtja bánatát a rigó?”) van úgymond párja a ciklusban, ezzel is kiemelve a címben megjelölt hangulatot. Ezt a költeményt négy további választja el a vele egyértelműen összetartozó *Felelet* címűtől: „Ha némi csönd után / valaki felelgetni kezd neki, / gyorsabban ver-e a rigó szíve?”

A második római számmal ellátott ciklus tehát a *félhalál* tematikát viszi tovább az elsőből, ezen keresztül kapcsolódva össze vele és erősítve a kötet egységességét is. Az első két vers, az *Ének* és a *Híd* címűek halottnak hitt emberekről, régi ismerősökről szólnak, akik – tekintve, hogy a lírai beszélő

találkozik velük, vagy meglátja őket az utcán – mégsem halottak. A két lét-állapot eldönthetetlensége tehát a ciklus egyik fő kérdése, melyet a második vers címe (*Híd*) képileg is kifejez. Ebben a ciklusban már hosszabb versek szerepelnek, Villányi költészetének másik jellegzetességét, a leginkább 40 talán „lírai prózavers”-nek nevezhető formát mutatva föl. A hangvétel érezhetően személyesebb, a lírai én ezúttal nem megszólít, inkább saját magáról beszél. Az életrajzi elemek finom érzékkel történő versbe emelése is olyan jegy, amely Villányi László életművének egyik legfőbb karaktervonását adja. Ebben a ciklusban felismerhetően róla szóló költemények olvashatók. A *Hatvan évesen* című költeményben úgy tűnhet, mintha ő maga jelölné ki a saját helyét egy irodalmi, művészeti és irodalomtörténeti hagyományban, ám a vers utolsó sora ezt a látszólagos kanonizáló gesztust teljes mértékben megghiúsítja. A költeményben a szerző azt veszi sorra, mit csinált többek között Dosztojevszkij, Kosztolányi, Csontváry, Goethe, Arany János és Weöres. A felsoroltak közül többen meg sem éltek a hatvanadik évüket (például az említett Kosztolányi sem), mások pedig már befejezték azt az életművet, amely nevüket nagyra tette. Minden, a lírai megszólaló által felidézett jelentős alak tehát valamin már túl volt hatvanévesen, vagy az életművet fejezték be, vagy az életüket (a kettő szoros kapcsolatát is sejteti az izgalmas költemény). Ehhez képest Villányi László megszólalója saját magáról a következő verszáró megjegyzést teszi: „én meg várok, örökké várok, otthonom a várakozás.”

A versekben megidézett apró életjelenetek, tünékeny érzések egy olyan idillinek ható hangulatot keltenek, mely az ábrándos délutánok sajátja. Villányi ebből a léthelyzetből származtatja versei hangját, ám ez összekapcsolódva a hatvanévesesség léttapasztalatával az idilliség helyett egy örök – és tétlen – élet képét villantja inkább föl. „Ábrándozás az élet megrontója” – a közhely a cikluszáró *Merengő* című vers nyitó mondataként szerepel. Villányi verseinek megszólalója gyakran elveszik a „mi lett volna, ha”, vagy „mi lenne, ha” felvetések között. Hiába az egyértelműen felfedezhető életrajziség és az erősen sugallt életszemlélet, mely az ábrándozást és tétlenséget helyezi a középpontba, az az *egyszer csak* verseiből is kiderül, hogy Villányi László nem csak várokzott örökké. Most megjelent versgyűjteményében nemcsak a költői megoldásokban és témákban idéződik meg az eddigi életmű, de egyértelmű utalások révén is. A második ciklus *Tweed* című önmegszólító költeményében olvasható, hogy „bólintott feléd a hátán csellót cipelő ismeretlen / kamaszlány, látta benned a tweed zakós Vivaldit” A Villányi életművét ismerő olvasónak joggal jut rögtön eszébe a költő 1997-ben megjelent *Vivaldi naplójából* című kötete. Az *egyszer csak* verseinek születési időpontja ismeretlen, de talán nem túlzó asszociáció, ha a harmadik ciklus *Sors* című záró darabjának nyitósorairól – „Öleld át sorsod, panasztalanul, mondogatja

magában / kínai barátja intelmét, felírja noteszéneke első oldalára” – Villányi László szerkesztői munkássága idéződik fel. A szerző által főszerkesztett győri *Műhely* folyóiratnak 2016 végén jelent meg *Kína* című nagy terjedelmű tematikus száma. A kötet több költeményét is átszövi a kínai kultúrára utaló apró nyomok hálózata.

41

Noha a Napkút Kiadó által kiadott kötet nem lét- vagy életmű-összegző versgyűjtemény, minden ciklus Villányi munkásságának más-más jellemző vonását helyezi előtérbe. A második ciklus személyes és felismerhetően önéletrajzi hangoltsága után a harmadik sokkal távolságtartóbb hangot üt meg. Ezt jelzi a ciklus nyitóverse is, melynek címe *Idegen*. A második rész egyes szám első személyű megszólalóját itt egyes szám harmadik személyű külső szemlélő váltja fel. A költemény utolsó sora a következő: „valaki más járt helyette, idegen lett a gyerekkora óta jól ismert utcákon.” A ciklus első verse után azt lehetne hinni, hogy a harmadik blokk központi fogalma az egykori otthontól és a lírai megszólaló korábbi énjétől való *elidegenedés* lesz, ám a további költemények világossá teszik, hogy Villányi e felszínes és közhelyes megoldás helyett sokkal érzékenyebb szemléletet érvényesít. Nem egy idegen-nel való viszony jelenik meg ezekben a versekben, csupán egy olyan külső megfigyelői pozíció, mely az elidegenítés érzése helyett épp az önismeretet segít mélyíteni. Ezt az irányt erősíti a ciklus másik két verse is: az *Idegen* című utáni ötödik vers a *Tanú*, a hatodik pedig az *Ismerős*. A saját magunkhoz való odafordulás fontossága fogalmazódik meg ezekben a költeményekben. Az *Ismerős* címűben például így: „az utcán / köszönés nélkül menne el maga mellett, csak halványan / sejlene, utóbb, hogy meg kellett volna állnia, s legalább / néhány udvarias mondatra méltatni a másikat, lassanként / azonosítva”. Villányi ezekben a versekben azt érzékelteti, hogy az önmegismerés sosem lehet teljes, ennél fogva befejezhetetlen művelet. A személyiség nem korlátozható az élmények, tapasztalatok és az *otthon* keretére, vagyis valami több, mint ami az *idő* és a *tér* által meghatározható. „összekevert tíz, húsz, száz éveket, önmaga / száműzöttjeként bolyongott idegen vidéken, üldözőnek / maradt az idő” – így a *Tanú* című versben.

Az *egyszer csak* – ahogy a főcím is jelzi – elsősorban az idő múlásáról, az annak következtében beálló változásokról szól. A negyedik, záróciklus az, amely látszólag a tér jellemzőit emeli középpontba, ám inkább egy olyan komplex fogalom körüljárásáról van szó, amely a *tér* és az *idő* jelenségeit egyaránt kifejezi. A Villányi életművében különböző irányokból megközelített és mindig más mélységgel megjelenített *otthonosság* fogalma az, amely, noha az egész kötetet meghatározza, legmarkánsabban az utolsó ciklusban jelenik meg. Ahogy az előző részekben, úgy az utolsó tizenegy verset tartalmazóban

Új Forrás 2017/5 – Szarvas Melinda: „üldözőnek maradt az idő”
Villányi László: egyszer csak

is kiemelt jelentősége van az első költeménynek. A *Kulcs* című vers kapcsolja össze leglátványosabb módon a személyiség terek és idő által meghatározott aspektusait. „Nem érdemes számolni az évszázadokat, mióta dagadt / a kulcscsomó, nyílt az első zár, őrizte a hagyatékot, / [...] / naponta el-
42 fordít egy kulcsot, / benyit azok ajtaján, akik már rég elfeledték a földi létet.” Az elveszettséget, a térben és időben egyaránt tapasztalható bolyongást fejezi ki már címében is a ciklus második darabja, a *Labirintus* című. Ennek végén a lírai hős egy kulcsot talál, mely „házának ajtaját nyitja a másik kontinensen”. A soron következő, *Csontkinövés* című költeményben pedig ez olvasható: „a múlt időnek / is lehet jövője, akkor hát évek óta úgy élsz, fordul hozzá, / mint akinek éppen ellopták a táskáját, s nincs kulcsa ott-honához.” Ahogy az első ciklusban a *Bánat* és a *Felelet* című versek, úgy az utolsó részben a már említett *Labirintus* és a címében vele látszólagosan ellentétes jelentést mutató *Karika* állítható párba. Utóbbi a következőképpen zárul: „nem lankadó / kíváncsisággal bolyong a meg nem élt életek labirintusában.”

Villányi László *egyszer csak* című kötete a *Kulcsszavak* című költeménnyel zárul, melyben valóban rendre felbukkannak, megismétlődnek azok a kifejezések, fogalmak és érzések, melyek nem is csak a jelen gyűjteménynek, de az eddigi életmű egészének is meghatározói. Ez a tizenkét soros vers nemcsak a most kiadott kötet, de Villányi életművének egységességét is hangsúlyozza. Ez a fajta erős karakterisztika semmiképpen sem vezet monoton hangvételhez, Villányi költeményei nem rutinból megírt darabok. Az az egységesség, mely a négy különböző szemléletet tükröző ciklusból felépített *egyszer csak* című kötetet és Villányi László egész eddigi életművét is jellemzi, azt a határozott, erős költői hangot bizonyítja, amely a szerző műveit felismerhetővé, költészetét pedig egyedivé teszi. (*Napkút, Bp. 2016*)

